

Langs grillige paden

Dwingend en omfloerst, stevig jonglerend met klemtonen – je móet naar haar luisteren, of je wilt of niet. Kitty Courbois is vijftig jaar aan het toneel, en dat wordt gevierd.

Door **Hein Janssen**

‘Dag schát!’ Met welluidende stem komt de actrice aangelopen, met aan haar ene arm een boodschappenkarretje, met de andere druk zwaaiend en gebarend. De schat in kwestie is Jos, een van haar beste vrienden, die haar naar deze interviewafpraak heeft gebracht. Jos is ook de man die haar al 37 jaar helpt met het instuderen van de tekst.

‘Dag schát!’ is in dit geval ook bedoeld voor de interviewer, dat spreekt haast vanzelf in de wereld van het toneel, waar de actrice – 73 jaar, en vijftig jaar in het vak – niets meer te verliezen heeft.

Kitty Courbois zijgt neer op de lage loungebanken van een hip Amsterdams hotel in het oostelijk havengebied. Sinds een jaar heeft ze de binnenstad verlaten en bewoont ze een seniorenflat op het in het IJ gelegen Java-eiland. ‘Enig natuurlijk, ja echt enig, en er wonen zoveel leuke mensen. En dan dat water – heerlijk! Ik zit soms gewoon op een stoel voor het raam een tijdje naar buiten te kijken. Dan heb ik helemaal geen televisie meer nodig, schitterend uitzicht, o ja schitterend!’

Kitty Courbois praat op een manier die tot in de verre omtrek respect oproept. Dwingend en omfloerst, stevig jonglerend met klemtonen – je móet naar haar luisteren, of je wilt of niet. En dat doe je dan ook, want alles wat zij zegt, lijkt importantie te hebben.

Vijftig jaar aan het toneel, dat wordt zondag gevierd in de Amsterdamse Stadsschouwburg, de plek die haar het liefst is en waarin ze haar grote toneelrollen speelde. Die middag zal zij eerst te zien zijn in *Zomertrilogie* van Carlo Goldoni, en ‘s avonds is ze middelpunt van een feest, georganiseerd door het gezelschap waaraan zij vanaf de oprichting in 1987 verbonden is: Toneelgroep Amsterdam.

‘Ik vind zo’n avond natuurlijk erg leuk, maar voor mij had het niet per se gehoeven. Ik ben niet zo van feesten en vieren, tenminste, niet van toneeljubilea. Toen ik vijftig werd, toerde ik op een brommer door Griekenland, toen ik 65 werd, speelde ik in een toneelstuk. Veertig jaar aan het toneel? Niet gevierd. Geen idee wat me zondag te wachten staat, het enige wat ik heb gevraagd, is of Hajo en Hein een lied kunnen zingen, dat zou ik enig vinden.’

Hajo (Bruijns) en Hein (van der Heijden) zijn oud-collega’s, die vroeger op personeelsfeesten en jubilea van Toneelgroep Amsterdam een gelegenheidsduo vormden. Beiden zijn inmiddels hun eigen weg gegaan (Bruijns naar de musical, Van der Heijden freelance acteur), maar Courbois speelt ook na haar pensioen nog regelmatig bij Toneelgroep Amsterdam. ‘Dat is mijn mooiste cadeau geweest, dat Ivo van Hove bij onze pensi-

Jubilea

Zondag 28 maart wordt een bijzondere dag voor het Nederlandse toneel. Er vinden die dag maar liefst drie huldigingen plaats van uiteenlopende podiumkunstenaren. ‘s Middags ontvangt Erik Vos, theatermaker en aartsvader van Toneelgroep De Appel, in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag de VSCD-Oeuvre prijs, vanwege zijn lange staat van dienst in het Nederlandse theater. Dat zou aanvankelijk op 14 november jongstleden gebeuren, na afloop van de première van De Kersentuin, maar Vos wilde toen dat de aandacht die avond niet naar hem maar naar de voorstelling en naar zijn acteurs uit zou gaan. Ook zondagmiddag wordt in het Rotterdamse café Bierhandel De Pijp de tachtigste verjaardag gevierd van John Lanting. Acteur en regisseur, en vooral bekend geworden door het Theater van de Lach, waarmee hij jarenlang de klucht in het Nederlandse theater bracht en het publiek met zijn vakmanschap vele vrolijke avonden heeft bezorgd. Zondagavond tenslotte wordt in de Stadsschouwburg Amsterdam actrice Kitty Courbois geféteerd, vanwege het feit dat zij dit jaar vijftig jaar aan het toneel is.

onering Joop Admiraal en mij vroeg aan het gezelschap verbonden te blijven. Ik moet er niet aan denken geen toneel meer te spelen, ik zou me thuis werkelijk rot vervelen. Joop was nog erger, die wilde alleen maar werken, die wilde niet eens vrij zijn, niet op vakantie gaan. Hij raakte al in paniek als hij niet wist wat hij in het nieuwe seizoen zou gaan doen. Het houdt me van de straat, zei hij altijd.’

Joop Admiraal, vier jaar geleden plotseling overleden, is de constante factor in haar carrière – vriend, collega, zielsverwant. Met hem had ze afgesproken dat ze dit jaar samen hun vijftigjarig jubileum zouden vieren, met een voorstelling. Geen idee wat voor stuk, of waar en hoe – maar hoe dan ook: samen op het toneel, dat stond vast. ‘Maar Joop is ‘m intussen gesmeerd, en nu word ik in mijn eentje in het zonnetje gezet. Dat is lief, maar ook anders; ik had liever Joop naast me gehad.’

Joop Admiraal, Ramses Shaffy, Kitty Courbois – een heilige drie-eenheid. Sterker nog: toen de nog piepjonge Kitty op de toneelschool in Arnhem zat en bij toeval Ramses ontmoette, dacht ze: daar wil ik bij zijn, daar wil ik bij horen, ik moet naar Amsterdam. Het werd de basis voor een levenslange vriendschap – alle drie tamelijk onaangepast, ongrijpbaar, wispelturig, maar ook intens trouw aan elkaar. Liefde, drank, avontuur, tranen en lachen – dat alles resulterend in een grandioze finale: de wekelijkse zoekjes aan Ramses in het verpleeghuis in Amsterdam, zeven jaar lang, elke zondag weer. Totdat ook Ramses dood ging. ‘Nog steeds zo onwerkelijk voor mij. Vorige week heb ik er nog flink om gehuild. Maar ik ben ook nuchter, zo is het leven, het hoort erbij. Intussen heb ik wel veel doden om me heen.’

Dat Kitty Courbois actrice zou worden, was niet vanzelfsprekend. Toen ze in 1957 naar de toneelschool ging, had ze al bedacht: als het niet meteen lukt, ga ik iets anders doen. In 1960 debuteerde ze in *Rhinoceros* van Ionesco en meteen daarna speelde ze de hoofdrol in *De getatoeerde roos* van Tennessee Williams. ‘Kitty Courbois – wilde kat’ stond er op de voorpagina van de krant. Haar naam was gevestigd. Meteen daarna rolde ze als het ware de Griekse tragedie in. Maar toneelspelen is voor haar altijd een beroep geweest, geen roeping.

‘Ik zie toneelspelen als een vak, het is niet zo dat het mijn hele leven bepaalt. Die bezetenheid heb ik niet, naast toneel zijn er nog genoeg andere dingen die het leven interessant maken. Voordat ik naar de toneelschool ging, had ik al van alles gedaan: de avondkunstacademie, koffie gezet voor bedrijven, in de reclame

Kitty Courbois met Janni Goslinga vlak voor het begin van *Zomertrilogie*.

Foto’s Joost van den Broek / de Volkskrant

gezeten, gezongen in de Rob de Nijs-shows, met Ted de Braak opgetreden in het land. Maar het werd uiteindelijk toch het toneel.’

In haar werkzame leven bleef ze allerlei grillige paden bewandelen. Veel liefdes, en drank. Dan weer drie jaar niet drinken, dan weer een jaar te veel. Dan weer te veel eten, en dan weer op dieet. ‘Ik ben iemand van uitersten. Niet ongrijpbaar, nee, ik ben ook heel erg makkelijk namelijk, en lief.’

Ze maakte de gloriejaren van de Nederlandse Comedie mee, en behoorde tot de kern van Toneelgroep Baal,

in de jaren zeventig en tachtig een toonaangevend gezelschap. Daar speelde ze een indrukwekkende titelrol in Brechts *Moeder Courage* en ook Ada in *Leedvermaak* van Judith Herzberg, een familiechroniek over hoe een Joodse familie na de oorlog het begrip bestaansrecht probeert te doorgronden. Courbois liet in *Leedvermaak*, later succesvol verfilmd door Frans Weisz, een andere kant van haar talent zien: het in zichzelf gekeerde, het verstilde.

Bij Toneelgroep Amsterdam speelde ze vooral in voorstellingen van re-

gisieur Gerardjan Rijnders, van 1987 tot 2001 de pater familias van het gezelschap. En nu, omdat Ivo van Hove het haar heeft gevraagd, keert ze er dus regelmatig terug. Niet meer voor de grote, dragende rollen, maar wel opvallend, zoals in *Zomertrilogie* waarin ze met veel bravoure een oude, rijke dame speelt die zich een jonge minnaar veroorlooft – gedeedeerd, krachtig, en bepaald podiumvullend.

‘Een knettergekke vrouw, heerlijke rol. De mensen vinden het erg leuk, hoewel dat per avond ook nogal kan

verschillen. Laatst braken ze de ene avond de tent bijna af, en de avond daarop kwam er nauwelijks reactie. Dat is het wonderlijke van het toneel. Voor mij is het pure verwennerij om hier te spelen, het is allemaal erg goed geregeld – make-up, pruiken, kleding, alles erop en eraan. Het is een warm bad waarin ik terechtkom, met al die leuke jonge mensen. Nee, ze behandelen me gelukkig niet als een diva, ik ben hier voor niemand een grande dame. Integendeel, mijn tegenspeler Roeland Fernhout geeft me zelfs regieaanwijzingen.’

De tijden zijn intussen wel behoorlijk veranderd. Toneelgroep Amsterdam is onder Van Hove een strak geleid bedrijf geworden; in de tijd van Rijnders was het meer een familie, soms ook een onaangepaste, recalcitrante familie.

‘Ivo en Gerardjan zijn totaal verschillend. Gerardjan ging bij wijze van spreken op de fiets naar de burgemeester, Ivo heeft een heel team van medewerkers om zich heen, dat alles stipt plant. Voor Gerardjan was de groep zijn thuis, Ivo is de directeur, die samen met Jan Versweyvel overall

ja, met een bezetenheid voor het vak, maar ook een erg lief mens. Lang geleden heb ik met haar in *Andromache* gespeeld en toen heb ik een geborduurd kleedje van haar gekregen met een zin uit het stuk erop.’

Veel prijzen, speldjes en penningen heeft ze ontvangen – vorige maand nog het Ereteken van Verdienste van de stad Amsterdam. En vanwege haar jubileum kreeg ze van kapster/griemeur Roswitha een schilderijtje met daarop de tekst ‘Kitty 50 jaar toneel’ en een roos erop geborduurd. Dat staat nu te pronken in haar kleedkamer. Maar nog nooit dé toneelprijs Theo d’Or gewonnen, en nog nooit dé filmprijs Gouden Kalif.

‘Nee, en ook nooit genomineerd geweest. Dat hangt kennelijk van jury’s af, maar verder heb ik waardering genoeg gehad, hoor. Jij hebt ooit een prachtige kritiek over mij geschreven, weet je dat nog? Daarna heb je me wel weer meteen met de grond gelijk gemaakt, maar ja, dat hoort nou eenmaal bij je vak. Ik weet het nog goed, ik speelde in *Maanlicht* van Pinter en toen stond er in de krant een recensie van minstens een halve pagina met als kop: ‘De grote stilte van Kitty Courbois’. Je schreef dat ik zo mooi stil kon zijn, maar daarna speelde ik in *Srebnica* en toen vond je me veel te hard schreeuwen – van de grote stilte naar het schreeuwen. Ach ja, de kritieken, ze worden nog steeds gretig gelezen hoor, door alle acteurs, wat ze ook zeggen. Vroeger ging ik dan om zes uur ‘s morgens kijken of de krant al op de mat lag, maar dat doe ik niet meer.’

Aan het eind van het gesprek moeten kort nog een paar dingen worden doorgenomen: Mooiste periode? ‘Bij Toneelgroep Baal, en daarna de voorstellingen met Gerardjan. En de tijd met Ko van Dijk, onvergetelijk, die man die zich als een vader op mij wierp en zorgde dat ik goed at, en broodjes meekreeg. Nee, hij is nooit mijn minnaar geweest. Ik viel niet op hem, maar hij viel wel op mij, als je het weten wilt. Zoals hij trouwens op alle meisjes viel, die net van de toneelschool kwamen.’

Beste rol? ‘Toch wel Ada denk ik, in *Leedvermaak*, op het toneel en in de film.’

Gemiste rol? ‘Martha in *Who’s afraid of Virginia Woolf* en Hekabe. Die had ik allebei moeten spelen, maar om een of andere reden is dat nooit op mijn pad gekomen. Maar misschien is het niet goed een rol te spelen die zo dicht bij je zelf ligt. Ik heb trouwens ook nog nooit in een Tsjechov gezeten, nou jij weer! En dat moet er toch nog een keer van komen: ik in een Tsjechov.’

‘Dág schát’, klinkt het ter afscheid in het wonderige watergebied. De actrice loopt met kwieke pas richting winkelcentrum om aldaar het boodschappenkarretje te vullen.

Zomertrilogie van Toneelgroep Amsterdam speelt nog t/m 25 april. De jubileumavond op 28 maart is voor genodigden. Vanaf november is Kitty Courbois te zien in *Phaedra*.